

UPJ-TAISTELU on puhjennut myös Oxfordissa. Nyt ei ole vastarinnassa akateeminen prekariaatti vaan itse Oxfordin donit. Tästä raportoi Education Guardian 17. maaliskuuta 2005:

“Oxford dons will today attempt to derail their vice-chancellor’s plans to introduce private sector-style appraisals, claiming the proposal would compromise their academic freedom.”

John Hood, the New Zealander who was appointed as vice-chancellor in October last year, has drawn up a series of controversial reforms, the first of which are due to be discussed today at ‘congregation’ – the university’s ancient parliament. His plans amount to the most fundamental changes in the institution’s 800-year history.

The proposed appraisals would mean a meeting every year or two between the academic, their university and individual college bosses to discuss their progress and their ‘contribution’ to the university.

Some 65 dons have signed a motion opposing the appraisal scheme which will be debated at 2pm today in the university’s Sheldonian theatre.

The motion says: ‘In order to ensure the paramount principle of academic freedom, congregation rejects any mandatory system of regular, joint university-college review of individual contributions, with scope to enhance financial rewards, rebalance academic duties and address under-performance’.

There are 3,500 Oxford academics who are allowed a vote in the congregation, though ‘nowhere near’ that number are expected tomorrow, a spokeswoman for the

university said. The debate will be followed by a vote or the motion.”

HELSINGIN yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta täytti toukokuussa 60 vuotta. Tiedekunta piti yliopistonsa juhlasalissa kiinnostavia puheenvuoroja sisältäneen ja vain arkipukua edellyttäneen juhlatilaisuuden. Pidetyistä puheenvuoroista muutamat todella pitivät yleisöä hereillä. Erityisesti konsistorin yliopiston ulkopuolelta tuleva jäsen Jacob Söderman herätti huomiota puolustamalla ankarasti yliopiston autonomiaa ja varoittamalla hallinnon paisuttamisesta opetuksen ja tutkimuksen kustannuksella sekä UPJ-järjestelmän yliopiston idean vastaisista piirteistä. Tutkija Anu Kantolan puheenvuoro sopi hyvin södermanilaiseen henkeen varoittaessaan liiketaloudellisen manageridiskursin leviämisestä yleensä mediassa, politiikassa ja nyt myös yliopistolla. Akatemian pomo Raimo Väyrynen provosoi yleisöä ennustamalla tiedekuntien lakkauttamista tulevaisuudessa lähinnä niiden uusille aloille liian ahtaiden rajojen takia. Hänen esimerkkinsä kognitiotieteestä ja kulttuurintutkimuksesta tuskin vakuuttivat nykyään muotien suhteen varovaisia yhteiskuntatieteilijöitä, joilla kuitenkin saattoi olla heilläkin omia perusteita turhan tiedekuntabyrokratian lakkauttamiselle jatkossa. Akateemikko Erik Allardt puolestaan vanhimpana tiedekuntalaisena piti yhteiskuntatieteiläle nyky-Suomessa kannustavan puheenvuoron, jossa hän myös puuttui tiedekunnan historian vääristäjiin, jotka liioittellessaan niin sanotun taistolaisuuden merkitystä, eivät ole huomanneet, että tiedekunnan

sen ajan marxilaisten teoreettinen kirjallisuus tuli Länsi-Saksasta ja Ranskasta.

Tämän pääjuhlan jälkeen ristittiin tiedekunnan tilat vanhalla iho- ja sukupolitautilien klinikalla Snellmaniaksi. Nimenvalinta tuntuu nykyhetkellä käsittämättömältä valtiokorostukselta, vaikka tiedekunta onkin kouluttanut tuhansia maistereita “valtionsotureiksi”. Snellman ei ole nykyään hyvässä kurssissa kuten ei markkakaan. Juhlapuheissakin oli juuri korostettu, että tiedekunnan nimeksi oli monta kertaa historiassa haluttu “yhteiskuntatieteellinen” ja jopa “sosiaalitieteellinen”. Ja monet tilaisuudessa olleet tiesivät, että moderni politiikan tutkimus tiedekunnassa on ollut koko ajan myös taistelua snellmanilais-hegeliläistä valtiooppia vastaan. Mutta ehkä Snellmania on omalatuuisena provokaationa muistutus maailman hengen ailahtelevista liikkeistä ja opportunistimista niiden edessä. Paikalta poissa ollut väestöhistorioitsija totesi Snellmanin nälkävuosien avustuspolitiikallaan ehkä saattaneen noin satatuhatta suomalaista ennenaikaiseen kuolemaan.

LUC Boltanski on eittämättä ollut ranskalaisen sosiologian näkyvin uudistaja kymmenen viime vuoden aikana. Hänen hankkeenaan on ollut palauttaa moraaliltaan yhteiskuntatutkimuksen ytimeen ja kysyä, mikä merkitys on arkitoiminnassa tehtävillä moraalilla arvioilla, oikeutuksilla ja kriitikeillä. Tätä hän on tutkinut niin oikeuden käytännön, median kuin kapitalistisen johtamistaidon oppien alueilla. Uusimmassa, loppuvuodesta 2004 ilmestyneessä kirjassaan *La condition fatale* (Gallimard)

Boltanski tutkii aborttia ja elämän alkua. Kirja on tekijälleen tavanomaisesti kookas, pituudeltaan 400-sivuisena kuitenkin vain puolet vuonna 1999 julkaistusta kapitalismiteoksesta.

Kirjan taustalla on aineistona lähinnä Boltanskin oppilaiden tekemät abortin kokemien naisten haastattelut sekä havainnointi sitä harkitsevien naisten ja lääkäreiden välisissä neuvottelutilanteissa. Boltanski käsittelee abortin kautta useita teemoja: sikiön singularisoitumista ja tuleamista sosiaalisesti yksilöksi, lakijärjestelmien tapaa hallita elämää ja määrittää ihmisyyttä, raskautta parisuhteen katalysaattorina sekä tietysti kapitalismi-kirjansa perusteemaa, nykyelämäntapaa projektien jatkumona: lapsen toivominen ja saaminen joko asettuu muiden projektien joukkoon omaksi lapsiprojektikseen osana parisuhdeprojektia, tai se nimenomaan ei sovi projektien kokonaisuuteen. Tullakseen ihmiseksi lapsen on synnyttävä niin lihan kuin sanankin kautta.

Sosiologianhistoriallista jännittävyttä *La condition fatale* -kirjan tutkimusasetelmaan tulee siitä, että aikoiinaan Bourdieun kanssa tiiviisti työskennellyt Boltanski on ensinen opettajansa kuoltua valmis keskustelemaan tälle keskeisestä teemasta: julkilaututun ja virallisen (*officiel*) sekä epävirallisen, lausumatoman ja välttelyn (*officieux*) tiedon suhteesta. Aiemminhan Boltanski on kiistänyt sosiologinukaalta mahdollisuuden hallita yhteiskuntatiedon valtakuntaa. Hän ei ole ajatellut Bourdieun tapaan, että sosiologi voisi hahmottaa sosiaalisen tiedostamattoman, joka muille pysyy peitettynä.

Boltanskin näkemyksenä on ollut, että vaikka toimijoiden käsityksiä ei nieltäisikään sellaisinaan, on vähintään syytä ottaa vakavasti heidän julkilautsumansa ero moraalisten odotusten ja todellisuuden välillä. Kriittisen sosiologian sijaan hän on halunnut tehdä sosiologiaa, joka tutkii kritiikkiä ja sen moraalisia perusteita. Abortti kuitenkin käytäntönä tekee tämän painotuksen hankalaksi: se on lähes yleismaailmallisesti tunnettu mutta lähes yhtä yleismaailmallisesti vaiettu elämän hallinnan teknologia. Abortilta suljetaan silmät.

Teoreettisesti kirja on moni-aineinen, seikkaperäinen ja paikoitellen raskassoutuinenkin: siinä käydään läpi ja käytetään hyväksi niin historiallisia ja antropologisia tutkimuksia, anglo-amerikkalaista akateemista aborttikeskustelua – mukaan lukien analyttisten filosofien ihmeellisten hypoteettisten esimerkkien varaan rakentuvat kiistat – kuin Michel Henryn ruumiillisen kokemuksen fenomenologiaakin. Viimeksi mainittu antaa Boltanskin mielestä parhaimmat välineet kielellistä sitä kokemusta, joka raskaana olevilla naisilla on alkavasta elämästä sisällään: mitä tarkoittaa, että sikiö on yhtäaikaaisesti sekä osa itseä että kuitenkin jotain siitä erillistä ja itsenäistä? Henryn muotoilut sopivat yhteen naisten puhetapojen kanssa mutta erityisesti sen kanssa, millä tavalla lihallista kokemusta ei kyetä täysin tyhjentämään kieleen. Tällaisia jännitteitä käsitellessään Boltanskilla on koko ajan tähtäimessä mahdollisimman yleinen inhimillisen yhdessäolemisen kysyminen. Jos tämä ei ole lukijalle aiemmin tullut selväksi, asiaa alleviivaa kirjan viimeisen virkkeen väite: “Car la condition

foetale, c’est la condition humaine.”

Boltanskin kirjojen kiinnostavuus on niiden itsenäisyydessä. Hän ei kumartele muotivirtauksia vaan kehittää johdonmukaisesti omaa ajatteluaan. Hänen tekstinsä on sosiologisesti ja filosofisesti valveutunutta, vaikka hieman raskasta. Olennaista kyllä, kehittäessään teorioitaan hän kuitenkin pitää jatkuvasti tiiviinä suhteen niin omiin aineistoihinsa kuin muuhunkin empiiriseen tutkimukseen.

Boltanskin kirjoja on käännetty hitaasti englanniksi – Amazon ilmoittaa, että edellinen kirja eli *New Spirit of Capitalism* tulee ulos toukokuussa 2005. On kuitenkin selvää, että käännöksen joskus tulevaisuudessa ilmestyttyä aborttikirjasta tulee aiheeseen liittyvän keskustelun ohittamaton viitepiste englanninkielisenkin sosiologian valta-alueilla.

BERLIININ Wissenschaftszentrumista eläkepäivinään tutkimusprofessorin vastaanotaneelta Ralf Dahrendorfilta kysyttiin, mitä hän ajattelee demokraattisen legitimaation korvikkeeksi kehitystä hyvästä hallinnosta, *good governance*. Dahrendorf totesi näkevänsä siinä “suuren vaaran”, mutta heti perään, että hänen on täytyntä hyväksyä tämä uusi käsite, koska on “äkkiä käynyt selväksi että on olemassa valtava määrä päätösesseja, joissa ei enää tehdä minkäänlaisia päätöksiä”. Lopulta hän selitti governanssen “vastaaliitiksi” ja “hallinnaksi ilman hallintoa”. Nyky maailman luovan käsitelutituksen ja nopeasti muuttuvien suorien suhteiden maise ei ehkä kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Enää pelkkä luovuus, japanilaisten pai-

nottama emergentti tieto tai kaikenkarvainen systeemiäly ei riitä, vaan ne ovat saaneet rinnalleen etnomatematiikan, nomadologiikan ja kokonaisen arvioinnin ja mittauksen koneiston, joiden avulla toisen asteen kuvaukset on institutionalisoitu yhteiskunnan ja laitosten toimintaan. Transparensin tyrannia? Sfinksi ilman arvoituksia? Uusiin aistikeskuksiin ja kielikulisseyhin perustuvaa spatiaalista omnipotentssia? Hiljattain ilmestyneessä ”Nykyisyyden sanastossa” (*Glossar der Gegenwart*, Suhrkamp 2004) saksalaissosiologit Thomas Lemken johdolla ennustavat, että olemme jonkin poikkeuksellisen partaalla. Partaalta aukeaa tarkkailtavaksemme rajojen väljentymiseen ja teknitieteelliseen taituruuteen mutta myös kaudonaiseen ylivilkkauteen ja ekonomiseen räyhähenkeen perustuvia ihmeellisiä asioita, joiden mukana ohjeet muuttuvat ehdotuksiksi, toiveet pysyviksi innovaatioiksi ja hierarkiat responsiivisuudeksi. Pelkästä puheenpärinästä, viilennystaktiikoista, immuniteetin vahvistamisesta tai itserefleksiivisyyden lisäämisestäkään ei siis ”hallinnottomasakaan hallinnossa” voi olla kysymys. Nykyhallinto tarvitsee koukeroista paikallisuutta ja sokkeloisia konteksteja. Ne antavat sille painotetun merkityksen. Nykyhallinto kuihtuu tyhjäksi pyörinnäksi ellei ole olemassa sen erinomaista voimaa teroittavaa epävarmuutta. Sen mainostama refleksiivisyys ei voi kehittyä ellei ole turbulenssia. Uudet kommunikaatiotaidot ruostuvat ellei niiden lupaamaa ongelmanratkaisukykyä aseteta koetukselle. Mitään selkeyttä, kirkkautta, tasapainoa tai sopusointua (vrt. good governance) ei siis

hyvälle hallinnollekaan ole luovassa, vaan lopulta senkin on antauduttava ongelmalle, annettava ongelman vääntää sen järki solmuun ja vasta sitten annettava itselleen lupa odotella tulevaisuudelta jotain hyvää. Ei vain inklusio, sosiaalinen kyky ja sosiaalinen pääoma, vaan jo ”pääoman kulttuurinen kierto”, ”institutionaalinen riippuvuus” ja ”arvo- ketju” kuuluvat vaikutusvaltaisten globaalien toimijoiden idealisoitujen oivallusten Maa-ilmanpankkisanastoon. Tehokkuutta tavoitellessa joudutaan omaksumaan tavallisesti hallituksille kuuluvia yhteiskuntapoliittisia tehtäviä. Keskuspankkien saadessa lisää valtaa niiden omat etnografiset kuvaukset ja niiden oma sosiaalinen semiotiikka tulee numerokalkyyleja tärkeämmäksi.

TELOS, tämä kriittisen teorian vuonna 1968 perustettu amerikkalainen kotipesä, Amerikan *Tiede & edistys*, tuli eräällä tavalla tiensä päähän viime syksynä, kun sen pitkäaikainen päätoimittaja Paul Piccone poistui keskuudestamme. Piccone oli yksi lehden perustajista ja aktiivisimmista kirjoittajista. Jo ensimmäisessä numerossa hän julkaisi marxilaisen analyysin tieteellisen vallankumouksen sosiaalhistoriallisista taustoista otsikolla ”Towards a Socio-Historical Interpretation of the Scientific Revolution”. Jollakin tavalla *Telos* oli kyllä tullut tiensä päähän jo 1980-luvun lopulla, kun se kriittisen teorian sijaan alkoi julkaista ylistäviä artikkeleita populismista ja natsijuristi Carl Schmittistä. Ratkaisevana käänteenä voidaan tässä suhteessa pitää *Teloksen* erikoisnumeroa 71 keväältä 1987, aiheena paljon-

puhuvasti ”Carl Schmitt and the Frankfurt School”. Toki kriittinen teoria oli 1980-luvulla alkanut väistyä, aikakauden muodin mukaisesti, postmodernismin ja dekonstruktionismin tieltä, mutta *Teloksen* postmoderni käänne oli varsin heikko. Sitä seurasi välittömästi vastareaktio, jonka alullepanijoita olivat nimenomaan Piccone sekä lehden toinen päätoimittaja Gary Ulmen. Paradigman muutoksen kanssa lehden – verrattain vakiintunut – kirjoittajakunta vaihtui, ei tosin kokonaan, mutta ainakin ne kirjoittajat, jotka eivät suostuneet hylkäämään kriittistä teoriaa tai vastikään omaksuttua postmodernismia, jätettiin tai he yksinkertaisesti vain jättäytyivät pois. Edellä mainittu erikoisnumero olikin viimeinen, johon esimerkiksi Martin Jay, tämä vannoutunut kriittisen teorian kannattaja, vielä kirjoitti.

Picconen kuolema näytti kuitenkin lopullisesti sinetöivän *Teloksen* kohtalon. Ulmen, joka oli paitsi lehden toinen päätoimittaja myös Picconen hyvä ystävä, nimittäin ilmoitti, ettei ole enää mitään syytä jatkaa *Teloksen* julkaisemista: ”This is the end of *Telos*”, toisin sanoen *Teloksen telos*, hän sanoi. Kaikkien yllätykseksi viime talvena ilmestyi kuitenkin jälleen uusi numero. Ulmen ei enää ole lehden päätoimittaja, sillä tointa hoitaa nykyään Stanfordin kirjallisuustieteen professori Russell A. Berman, hänkin *Teloksen* pitkäaikainen avustaja. Päätoimittajan vaihdoksesta huolimatta lehden linja ei kuitenkaan ainakaan ensimmäisen numeron perusteella ole muuttunut: numeron avaa Alain Benoist, tämän ranskalaisen äärioikeiston intellektuaalisen

isän artikkeli identiteetistä. Eikä ihmeikään, sillä Ulmen ei ole suinkaan väistynyt takavasemmalle vaan toimii lehden virallisena avustajana yhdessä Picconen lesken kanssa.

Joku voi tietenkin ihmetellä, voiko tällainen tie kriittisestä vasemmistolaisuudesta äärioikeistolaisuuteen olla uskottava. Onko tässä kaikessa kyse vain intellektuaalisesta pelistä tai jopa muodeista, jotka tulevat ja menevät, ilman että ne suuresti vaikuttavat niiden kimpussa puuhastelevien ihmisten todelliseen maailmankuvaan? *Teloksen* toimitus ei kuitenkaan kuulu tähän vapaasti leijuvien intellektuellien joukkoon. Kun esimerkiksi vanha herra Gary Ulmen innostui Schmittistä, hänestä tosiaan tuli schmittiläinen, jopa vulgaarischmittiläinen. Tästä syystä ei tarvitse ihmetellä, että tämä Vietnamin sodan vastustaja on nykyään George Bushin innokas kannattaja, jolle Irakin sota on todellinen vapaussota. Tämän voi vielä jollain tavoin ymmärtääkin,

mutta kun avustajamme keskusteli Ulmenin kanssa ja tämä alkoi puolustaa Yhdysvaltain kriminaalipolitiikkaa pitäen sitä loistavana esimerkkinä onnistuneesta rikoksentorjunnasta, hänelle valkeni, mihin natsijuristin liian kirjaimellisesti ottaminen voi johtaa. Toki on mahdollista, että avustajamme otti itse liian kirjaimellisesti, mitä Ulmen vain piruuttaan tuli sanoneeksi, kun tapasi pohjoismaisen holhousvaltion innokkaan kannattajan...

LEHTEMME pitkäaikaisen toimituksen jäsenen, Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professori J.P. Roosin muotokuva paljastettiin hänen 60-vuotispäivänsä kunniaksi yhteiskuntapolitiikan laitoksella 29.4.2005. Muotokuvan on maalannut palkittu taiteilija Marjatta Tapiola. Paljastustilaisuudessa yleisön keskuudessa heräsi heti kohta kiihkeä arvuuttelu siitä, ketä muotokuva oikein muistuttaa. Epäilemättä siinä oli Roosin piirteitä, mutta ensivaikutelma toi

joillekin mieleen edesmenneen ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun – jonka Roos introdusoi suomalaiselle yleisölle jo varhain 1980-luvun alussa –, toisten mielestä kuva muistutti kielitieteen professoria Fred Karlssonia, ja näkipä joku muotokuvassa Alain Delonin piirteitä. Eräässä keskustelussa päädyttiin parapsykologiseen tulkintaan: Bourdieu kummittelee Roosin muotokuvassa taiteilijan tietämättä. Tosin kuvan vasemmassa alakulmassa olevat apinat – Roosin toivoma viittaus hänen nykyiseen evoluutiososiologiseen harrastuneisuuteensa – eivät siihen viitanneet. Jos tai kun Roos tulee toisiin ajatuksiin, apinat eivät liene ongelma, sillä ne voidaan kunnan vanhaan neuvostotyylisiin retusoida kuvasta myöhemmin pois ja korvata jollakin muulla. Ja, kuten eräs paikalla ollut totesi, Roosin muotokuva alkaa aikaa myöten muistuttaa Roosia, sellaisena kuin jälkipolvi tulee hänet muistamaan.